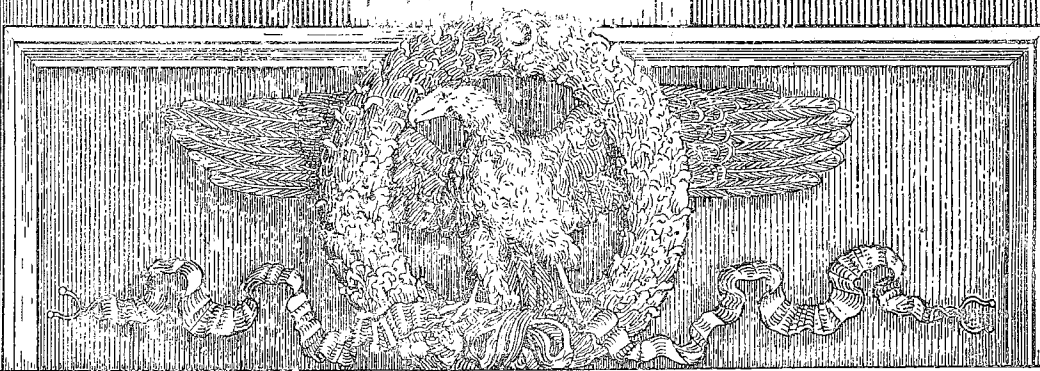

ALMA ROMA

QVID QUID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

G. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur, pretio quod sequitur:

IOSEPHI FORNARI **Fridianus**. Milesia fabula scenis accommodata apud ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

IOSEPHI FORNARI **Francisculi prandium**. Milesia fabula scenis accommodata apud ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

HERMINII IACOBELLI **In campo latinitatis novi flores**. – Si tegumento solut. lib. 5; si xyлина structura aureoque titulo decorat., lib. 6.

I. B. FRANCESIA **Euplius**. Actio dramatica. – Venit lib. 2.

(his vero qui extra Urbem hos libros mitti voveant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus).

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integram ALMAE ROMAE collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXVI, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellarum 300 pro Italia; pretium duplicatum, libell. Italic. scilicet 600, pro exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est, non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXXVII est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; *ante solvendum rectoque tramite mittendum* ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.

De latinarum litterarum historia praelectiones ¹

Libri Magistratuum et Pontificum.

Aliud genus monumentorum ad vitam publicam pertinentium nunc tibi considerandum est, studioso lector, nempe *Libri et Commentarii magistratuum*, qui passim a scriptoribus memorantur. Velut Livius (IV, 7, 10), de consulibus loquens, quibus Ardeatinum foedus renovatum est (anno CDXLIII a. C. n.), monet, nomina eorum neque in annalibus priscis neque in *libris magistratuum* inveniri. Nimirum facili coniectura ad suspicandum ducimur, omnes magistratus Romae, inde a remota antiquitate, in vecto scripturae usu, libros suos habuisse, in quibus et indicem collegarum et collegii acta quotannis perscriberent. Huius generis laudantur, ut exemplum proferam, *tabulae* vel *libri censorii*; Cicero enim in *Oratore* (156) locutionem refert in censoriis tabulis repertam: «*fabrum et procum centuria*», ubi verba *fabrum*, *procum*, adhiberentur pro eo quod esset *fabrorum*, *procorum*.² Item Varro in sexto de l. l. (86) praescriptum quoddam a censore servandum ex iisdem

referebat, cum carmine et formula ab eo enuntianda. Item Gellius in *Noctibus Atticis* (II, 10) verbum quoddam memorabat in *censoriis libris* scriptum, de cuius sensu Servius Sulpicius iurisconsultus Varronem ipsum per litteras rogavisset.¹ Eisdem libros vel tabulas Dionysius Halic. (I, 74, IV, 22) vocat *τιμητικά ὑπομνήματα*, vel *γράμματα*.

Etiam *commentariorum consularium* mentionem invenio apud Varronem (l. l., 6, 86), qui ex iis formulam refert ab eo enuntiandam qui exercitui imperaturus sit: «Qui exercitum imperaturus erit, accenso dicit hoc: Calpurni, voca inlicium omnes Quirites huc ad me. Accensus dicit sic: Omnes Quirites, inlicium visite huc ad iudices, etc. etc.»

Quod ad *praetores* attinet et iuris dictionem, quis non suspicetur, innumera volumina de tam magna re labente tempore acervata esse? Tot reorum, tot causarum, tot iudiciorum qui poterat non servari memoria? Visne exemplum adduci? En Ciceronem in P. Vatinius testem perorantem et tribunatum totamque vitam eius acerrima reprehensione vituperantem; qui

¹ Verbum est: «*favissae Capitolinae*»; quae erant cellae et cisternae sub terra in area capitolina, ubi reponi solebant signa vetera ex templo collapsa, et aliae res religiosae.

² Cfr. fasc. sup.

² Cfr. *De lege agr.* I, 2, 4; *De har. responsis*, 30.

turbas memorans a Vatino excitatas quum postulatus lege Licinia et Iunia, dicta sibi die a C. Memmio praetore, nulla vi abstinisset ne causam diceret, ex illo inter alia hoc etiam quaerebat, num sciret furorē eius et violentiam diligenter a C. Memmio in *publicis tabulis* esse notata atque testata (34).

Etiam *quaestorum commentaria* memorare liceat. Nam Varro in sexto de l. l. 91, vetus commentarium laudat acquisitionis M. Sergii M. filii quaestoris, qui T. Quinctium Trogum capitis accusaverat; eiusque commentarii nonnulla refert verba, quae nunc praetereo.

Quod si magistratus par est libros suos habere et servare, eo magis sacerdotum collegia libros et tabulas habuisse suspicabimur; in primis pontifices, quorum munus et officium in re publica tam magni habebatur. Laudantur igitur saepissime *pontificum libri* vel *commentarii*, qui vocantur etiam *libri pontificii*, vel *pontificales*. Cicero in primo *De oratore* (193) animadvertit in *pontificum libris* nonnullam antiquitatis effigiem, unde verborum vetustas prisca cognosceretur, et actionum genera quaedam maiorum consuetudinem vitamque declararent; et Varro de nominibus pecorum loquens in quinto de l. l. (98) arvigas (*harvix-igis*) seu arietes memorabat, quorum exta in sacrificiis in olla non in veru coquerentur, de quibus et Accius scripsisset et in *pontificiis libris* videre liceret; Seneca denique, ep. CVIII ad Lucilium (31), monens provocationem ad populum antiquitus etiam a regibus fuisse, aiebat: «Id ita in *pontificalibus libris* et alii putant et Fennestella».

Si ex me quaeras, lector benigne, num inter libros et commentarios nonnihil discriminis intercederet, respondebo, *libros* ferme praescripta de sacris faciendis continere, et ius pontificium, *commentarios* responsa et decreta pontificum compre-

hendere de singulis sacris faciendis omitendisve. Festus (p. 212, *T. de P.*) s. v. *opima spolia* hoc ex *libris pontificum* praescriptum refert: «Pro primis spoliis bove, pro secundis suovetaurilibus, pro tertiis agno fieri debere»;¹ Cicero autem in *Bruto*, Ti. Coruncanio (cons. a. CCLXXX a C. n.) non defuisse facultatem dicendi suspicatur «quod ex *pontificum commentariis* plurimum ingenio valuisse videtur»; manifesto significans, ingeniosum aliquod responsum eius in illis monumentis servari. Differre igitur *libri* a *commentariis* videntur, quamquam non semper discrimen a scriptoribus servatum esse testimonio est Plinius, qui *N. H.* 18, 14 praescriptum quoddam («augurio canario agendo² dies constituentur priusquam frumenta vaginis exeant») ait scriptum esse non in *libris*, sed in *commentariis* pontificum.

Praeter pontificum etiam aliorum sacerdotum libri laudantur, ut *Saliorum* (VARRO, *L. l.*, 6, 14), *Augurum* (id. 5, 4), *XV virorum* (CENSORINUS, *de die n.* 17, 9). Hi sunt αἱ ἱεροφαντῶν γραφαί vel ἱερὰ βιβλία, de quibus loquitur Dionysius (*Ant. Rom.*, 8, 56; 10, 1; cfr. 1, 73); at libros pontificum prae ceteris multo maioris momenti fuisse in Romanorum republica nemo non fatebitur.

Ad quos ut redeamus, iuvat nonnullos eorum attentius considerare. Primum de *indigitamentis* mentionem faciamus. Utinam exstaret *Gratii Flacci* liber, quem de hoc argumento ad Iulium Caesarem scripserat, a Censorino (*de die nat.* 3, 2), laudatus! Nam certe de ea re meliorem notitiam haberemus; nunc pauca indicia

¹ Cfr. SERV. ad *Georg.*, I, 272: quae feriae, a quo genere hominum vel quibus diebus observentur, si quis scire desiderat, *libros pontificales* legat.

² Cfr. FESTUS s. v. *rutillae*: rutillae canes, i. e. non procul a rubro colore immolantur, ut ait Ateius Capito, canario sacrificio pro frugibus deprecandae sacvitiae causa sideris caniculae.

hinc illinc exspiscanda sunt nobis, maiore labore, fructu minore. Erant autem *indigitamenta* nomina varia Deorum quae humanis precibus invocari mos erat; velut virgines Vestales, ut habet Macrobius in primo *Saturnaliū* (17), ita *indigitabant*: «Apollo medice, Apollo Paeon». Nomina autem Diis ex variis officiis imposita erant, et, ut veteres rem animo concipere consueverunt, huiusmodi *nomina* totidem *numina* fiebant; ut, verbi gratia ab occasione Deus *Occator* diceretur, a Sarritione *Sarritor*, a stercoreatione *Sterculinus* (vel *Sterculus*), a satione *Sator*¹ etc. etc. Inter libros pontificales igitur, ut Servius monet, locum habebant *indigitamenta*, nomina numinum continentia. — De huius vocis etymo alii aliter opinati sunt. Plerumque ea vox *ind-ig-itare* ducitur a radice *ig, ag*, unde *aio, nego* = *neigo, ad-ag-ium ac-sare* = axare (*axamenta* memento carminum Saliarium), ita ut *ind-ig-itare* idem sit ac invocare. Alii contra, memorantes Deos *Indigetes* Romae excoli, i. e. Deos patrios, in loco natos (*indu-geles*, cfr. *indigena*), quibus opponuntur *Dii novensiles* vel *Novensides*² (nove insidentes), h. e. peregrini, ex externis nationibus ducti, in hanc opinionem venerunt, non posse verbum: *indigitare* vel *indigetare* ab *Indigeti* velli atque abstrahi; indigitare idem esse ac *indigetem facere*, quasi Deos peregrinos invocando propitios sibi et quasi patrios facere; postea sensum vocis ampliorem factum ad omnes Deorum invocationes pertinuisse. Ad rem facit carmen devotionis, quod P. Decius Mus, Valerio pontifice verbis praeunte, enuntiavit quum in bello adversus Latinos (a. CCCXL a. C. n.) Dis Manibus pro se devovit (*Liv.*, 8, 9): «Iane, Iuppiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, Dii Novensiles,

Dii indigetes, Divi quorum est potestas nostrorum hostiumque, Dique Manes, vos precor, veneror, veniam peto feroque, ut populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis, hostesque pop. Rom. Quiritium terrore formidine morteque adficiatis. Sicut verbis nuncupavi, ita pro republica Quiritium, exercitu, legionibus auxiliis pop. Rom. Quiritium legiones auxiliaque hostium mecum Manibus Tellurique devoveo».

Re bene perpensa, ad hanc alteram sententiam mihi accedendum esse videtur; *indigitare* nil est aliud ac Deos Indigetes precari, opem et auxilium eorum rogare. Quod cum nominibus eorum pronuntiatis fieret et id ad Deos referretur hominum vitam pro sua quemque portione adminiculantes, inde factum est ut *indigitare* eodem sensu atque invocare acciperetur. Certiora diceremus, si Varronis libros *Antiquitatum Romanarum, Rerumque Divinarum*, praesertim extremos libros de Deis certis et incertis, de Deis praecipuis et selectis legendos haberemus; sed quid non invidit nobis temporum iniuria?

(Ad proximum numerum).

FELIX RAMORINUS.

DE SANCTO MAXIMO

PRIMO TAURINENSIIUM PONTIFICE¹

Sanctus noster, ad omnia Episcopi munera obeunda paratus, turbulentissimis reipublicae tempestatibus abreptus, tantummodo, quantum ei vel civium salus, vel immensa pauperum cura, vel ipsum religionis studium, tribueret otii, ad scribendum conferebat.

Ad haec, imperii sede Byzantium translata, nostra regio, sibi in omnibus relicta,

¹ Cfr. SERV. ad *V. Georg.*

² VARR., *L. l.*, 5, 74. Feronia Minerva novensides a Sabinis.

¹ Cf. fasc. sup.

gravibus aerumnis undique vexabatur. Complures enim dominabantur tyranni, qui illuc potissimum spectabant, ut publicis exactionibus provincias expilarent, et largitione militum voluntates redimerent, et auro pacem atque otium a barbaris gentibus impetrarent. Interea dum militaris licentia, bella intestina, foedissima luxuries et perdit mores rempublicam pessumdant, admirabilis adstitit Episcopi virtus, qui rem prudenter administrando, cives in magna rerum perturbatione, in pace retinuit, afflictas opes erexit, et omnia meliora auctoritate ac pietate propius sperare iubebat.

Si Demosthenes in Philippum olim Athenienses impulit et Tullius Urbem a Catilinae coniuratione in libertatem vindicavit, et noster, rerum necessitate compulsus, nullum officiorum genus in cives publice privatimque omisit.

Minax enim atque furens, Barbarus ille miles, qui appellari est passus *Flagellum Dei*, ad Taurinensium portas adstitit novissima omnia civibus adferens.

Fas mihi sit verba exponere, quibus de Attila Urbi minitante, animos civium Sanctus Maximus sustulit, ipse solus civium immoderantiam retinuit atque tumultum refrenavit.

Dum omnes de relinquenda urbe turbatim cogitant, et quomodo se se ab effrata Barbarorum incursione liberent, eos ultro occurrit sicque confidentius a fuga retrahit:

« Quid patriam fugis? - inquit. - Si vis salvus esse, tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Dicit ab Abraham scriptura divina, per decem iustos patriam posse salvari. Igitur si iusti sunt, qui salvam faciunt patriam, utique iniusti sunt, qui relinquuntur, et si ibi propter praesentiam suam consequuntur gratiam, necesse est, ut hi propter fugam desolationem mereantur. Iniustus plane et impius certe filius qui periclitan-

tem deserit matrem. Mater enim quodammodo dulcis est patria, quae te genuit, quae te nutrit, quae ut fugere possis, te divitem fecit.

« Arma autem haec nostra sunt, quibus nos Salvator instruxit, oratio, misericordia atque ieiunium. Ieiunium enim melius quam murus tuetur; misericordia facilius liberat, quam rapina; oratio longius vulnerat, quam sagitta. Sagitta enim non nisi proxima conspectum percutit adversarium; oratio autem longius positum vulnerat inimicum. Sic namque S. Eliseus propheta, quum vellet eum rex Syriae captivare, ac suae subdere ditioni, multisque eum armorum cinxisset agminibus, non est territus, non turbatus; sed ait nuntianti puero: *Noli timere; plures enim nobiscum sunt quam cum illis!* O fides sancti Prophetæ! Non timet adversarios, quos perspicit, quoniam scit Angelos secum esse, quos credit; non metuit terrenas insidias, quia caelestia adesse sibi novit auxilia... *Plures enim sunt nobiscum, quam cum illis.* Mira res! Plures de caelo defensores meretur sanctitas, quam in terris oppugnatores adduxit improbitas! »

In omnibus quae dicit tanta auctoritas inest, ut dissentire pudeat, quum interim haec omnia, quae vel singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata, et illa, qua nihil pulcrius auditu est, oratio praesefert tamen felicissimam facilitatem. Quae, teste Quintiliano, ut virtutes in Cicerone elucet, in Maximo splendescere videntur.

SENIOR.

MONITUM.

Ut iam diu consuevimus, fasciculi mens. Augusti et Septembris in uno prodibunt, qui primis Septembris mensis diebus edetur.

LATINAE ADNOTATIUNCULAE

Qua ratione hic Vergilii versus intelligendus sit (*Aen.* IV, 19): *Huic uni forsani potui succumbere culpae.*

Dido Annam sororem alloquens, amorem quo vehementer in Aenean impellitur ei aperit; cuius quum speciem, generosos animos, aspera fata bellaque confecta memoraverit, haec addit:

*Si mihi non animo fixum immotumque sederet,
ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
postquam primus amor deceptam morte fefellit,
si non pertaesum thalami taedaeque fuisset,
huic uni forsani potui succumbere culpae.*

Credo equidem, eum qui postremum hunc versum nulla praesumpta opinione legat, statim verba *huic uni* cum verbo *culpae* coniuncturum; itaque omnes fere quos contuli intellexerunt.

Clarissimus vero Hermenegildus Pistellius, quem nuper mortuum et litterae et res publica deplorant, aliam interpretationem, dubitanter tamen, proposuit, quam Hieronymus Vitellius memorat, suadetque in eiusdem laudatione amice aequae ac venuste conscripta.

Hi ergo illis verbis *huic uni*, quae a voce *culpae* seiungunt, Aeneam putant denotari, tamquam si scriptum esset: *ob hunc unum*. Quae interpretatio plane nova non est; eam enim veri simile est Hannibalem Carum sequutum esse, qui his verbis italice versum reddidit:

solamente a lui

forse m'inchinerei;

Caesarem Aricium quoque, cuius interpretatio fere aequae sonat:

forse a quest'uno

m'inchinerei:

(quamquam suspicio non abest quin hi aliter legerint verbis *succumbere culpae* sublatis, atque ante verba *huic uni... potui*

iis quae in versu XVI sunt, *me vinclo sociare iugali*, suggestis, ut Peerlkam contendebat, inani argumento, iam a Servio refutato, innixus); at certe Pistellium antecessit O. Berrinius, undecumque hanc interpretanti rationem hausit,¹ qui sic italice reddit: « *Pel solo Enea avrei potuto soccombere alla colpa di tradire la fede* ».

Fateor mihi quoque hanc interpretationem primum probatam fuisse: nam quum Dido saepius Aeneam vehementer memoret: - *quis novus hic... hospes, - quem sese ore ferens, - quibus ille iactatus fatis, - solus hic inflexit sensus, -* pulchre etiam in hoc versu, qui maiorem quamdam gravitatem, quam Servius sensit, prae se fert, Aeneae mentionem facere videtur, idque propriam vim sermoni confert.

Verum quam ratione hunc casum dativum Pistellius explicet? Illud enim maximi momenti est quod cl. Felix Ramorinus animadvertit: qui italice dicat - *per lui solo* - nonne causam exprimit? Nullo autem pacto dativus causam exprimere potest; sed alia verborum compositio ad hoc adhibenda et, velut: - *ob*, seu: *propter hunc unum*.

Dixerit quispiam, hunc dativum tamquam illum qui « commodi » appellatur, intellegi posse; quod mihi difficile ad credendum videtur. Caesar sane (*De B. G.*, I, 20) haec habet: « Praeterea se Divitiaco fratri condonare dicit », ubi « Divitiaco fratri » intellegendum esse « ob amorem Divitiaci fratris » ea quae praecedunt dilucide ostendunt; Divitiacum scilicet pluribus verbis flentem a Caesare veniam petisse. Ita in hac re Dido dicenda esset iam non de flagranti sua cupiditate explenda cogitare, sed potius de studio quam in ipsam Aeneas ostendisset; at unde id e rerum verborumque contextu colligi -

¹ *Comment. Aeneid*, Paravia, MDCCCLXXXIX.

tur? Nunquam enim Aeneas se Didonis amore captum esse patefecerat.

Illa igitur mihi interpretatio probatur, quae omnibus fere placuit; non enim licet incerto quodam sensu iudicioque ductis aliter scriptorem intellegere quam recta dicendi ratio postulat; et quis nescit quot quantaque mutationes in veteres auctores inductae sint, ut ornatio atque efficacior oratio appareret, quas diligentior inquisitio prorsus sine causa esse ostenderit?

Cupiat quispiam ut hac fortiore locutione Vergilius sententiam suam aperuerit; at si illud *huic uni* a voce *culpa*e disiunxeris, Latini sermonis naturae rationique vim feceris.

Mediolani, a. d. xiii kal. Mart. a mcmxxvii.

SAC. M. PELLEGRINUS,
Catholici Athenaei alumnus.

AUGUSTUS HLOND

Pius XI Pont. Max. inter Patres purpuratos adnumerari proximis his diebus voluit Augustum Hlond, domo Polonia, Archiepiscopum eundemque Posnaniae Primatem. Hic, anno saeculi elapsi octogesimo, humili loco natus, amisso patre, domestica matris consuetudine altus est atque excultus. Mox vel adulescentulus, divino veluti consilio afflatus, relicta patria, quae adhuc externa dominatione premeretur, atroci catholicis tempore, nullis periculis deterritus, Augustam Taurinorum petiit, ut sub Salesianorum disciplina in litteras incumberet, et adiuvante Deo, nomen aliquando sacrae militiae daret.

Quam vero exspectationem sui concitaverat, singulari consilio, lenitate, industria morumque probitate sustinuit. Ad haec, brevi admodum tempore, latinas litteras easdemque italicas sic arripuit, ut

suorum doctorum iudicio, nedum inter sacrorum alumnos cooptaretur, sed tamquam ad maiora vocatus, Romam mitteretur, ubi tutissime in Gregoriano Archigymnasio philosophicis studiis operam daret.

Augustam Taurinorum reversus, ita se opere et comitate superioribus suis probavit, ut florenti aetate, ingenio praeclarus, sacerdotio auctus, domui praeficeretur, quam primum in Polonis eius ductu consilioque Salesiani aperirent. Suorum autem spem nedum non fefellit, sed, difficillimus temporibus, mira auxit sollertia solidavitque. Vindobonae, maxima rerum hominumque prudentia inclaruit, et non modo solers puerorum magister apparuit, sed et amplas aedes cum hortis, ex suae familiae consilio exstruxit, ut quotidie ad diversandum pueruli post scholam adfluere et diebus festis in disciplinam convenirent grandiores natu, qui profestis diebus opere distinerentur.

Claris familiaritatibus floruit, et, exardesciente bello, quod universam Europam miserrime est depopulatum, suffragante Theodoro Valfré de Bonzo, apocrisario apud Franciscum Iosephum Austriae imperatorem, captivis praesertim Italici curae et solatio fuit; eosque invisens, adspectu, alloquio pene consolator adsiduus, ipsorum spem reduxit animumque adauxit. Et Achilli Ratti, tunc apud Polonos, nomine Benedicti XV Pont. Max. legatione perfuncturo, civili quoque prudentia inclaruit; qui, in maxima rerum et animorum concitatione, graviora ei concredita munera, praeter omnium opinionem, peragere potuit. Idem ad summum Pontificatus apicem evectus, egregias Hominis virtutes admiratus, atque obsequii memor et eximiae devotionis erga Pontificem, Augustum nostrum, pietate et doctrina insignem, primum Episcopum Katovicensem designavit, et deinde, incredibili omnium laetitiae, ad sedem Posnaniae transtulit.

In quo munere obeundo, parem difficili tempori animum in promptu habuit, et civis modestiam et Pontificalem dignitatem optime adiungens, brevi omnium benevolentiam sibi comparavit. Quin imo consilium, auctoritas, animique magnitudo eum summis viris aequavit, qui religionis et Pontificis iura libero ore defendit.

Egregiis editis operibus, optime iam de patria et religione meritis, Romanam purpuram praemium tulit; et mox Varaviae, quae Poloniae est altera urbs caput, admirantibus ordinibus, a Reipublicae praeside, grandibus caeremoniis Galerum, novae suae dignitatis praetiosissimum insigne, accipiet. Ei nos gratulati, nomine quoque universae Salesianorum familiae, diuturnam incolumitatem ex animo adprecamur, et apud universam Polonorum gentem, novum rerum ordinem, catholico nomini faustum, felicem laetantes auspicabimur.

I. B. F.

De certamine poetico Hoeufftiano

ANNI MCMXXVI

Ab Academica Nederlandica acceptum, et libenter edimus:

In certamine poetico Hoeufftiano anni mcmxxvi, praemio aureo ornatum est carmen c. t. *Vestalis*, quod fecit HERMANUS WELLER Ellwangensis.

Praeterea haec, magna laude ornata, sumptibus legati edi poterunt, idque hoc ordine:

Prope Galaesum.

Arvernus.

Ab auctoribus carminum quibus inscribitur: *Prope Galaesum* et *Arvernus* petimus ut scidulae aperiendae veniam dent.

Crux amphiteatro Flavio restituta

CARMEN ALCAICUM

*Quae iam madentis sanguine martyrum
Romanae arenae in medio nites*

*Crux alma rursus, iure aveto,
Romulidis populisque cunctis*

*Salutis arra atque unica gentium
Spes! Te impia olim depulerat manus,
Augusta Te reddit, locoque
Restituit proprio et decenter!*

*Festis sonant circum undique plausibus
Arcus et antra, et vox pia civium
Hymnos, preces gratesque multas
Tanto operi meritas, rependit.*

*Huc denuo laeta agmina confluent
Frequens piorum, ut mos fuerat prius,
Flexa hic genu signum verendo
Christiadum omnigenum redemptum.*

*Hinc sacra stabunt limina posteris,
Ullis profanis non maculandaque,
HAEC EST VOLUNTAS NATIONIS
Italicae in meliora euntis.*

*Fidens in hoc signo oh! Patria ambules,
Et continenter per medium hostium,
Ut ante Constantinus, arma
Arripiens superanda nunquam,
Vinces aperte, at nonnisi per Crucem,
(In qua salus est vitaeque stabilis)
Victrix manebis gloriosa,
Inviolabilis usque in aevum!*

IOSEPHUS RINALDINI, S. I.

Anagninae, Prid. Kal. Iul. mcmxxvii.

ARCHAEOLOGICAE NOTAE

De Romanorum convivii.

Is olim apud Romanos mos vixit, ut coenantes mensis assiderent. Quapropter in illud I *Aen.*, 176:

Perpetuis soliti patres considerare mensis,

sic Servius adnotat: «Maiores nostri sedentes epulabantur».

Dein vero mutata ratio est, invaluitque ut in lectis (*tricliniis* ob usum dictis) accumberent. Id autem ita fiebat, ut supra pars corporis in cubitum sinistrum prope mensam reclinaretur; infera retrorsum porrecta iaceret, dorsumque appposito pulvillo fulciretur, et, quum plures in uno lecto convivae essent, ut qui summum lecti locum occuparet, pedes ad dorsum ferme alterius protenderet; is vero occiput ad medium corpus prioris, pulvillo interposito, obverteret, ac sic deinceps reliqui disponentur.

Ex qua discumbendi ratione duo praecipue datur noscere. Primum, quam apte Horatius (*Sat.*, I, 4) de conviva iam nauseante ac deiecto, qui mox exquisitioribus propositis scitamentis ad edendum iterum assurgat, dixerit: *Languidus* in cubitum iam se conviva reponet; siquidem non illi aliter, quam cubito innixi cibum capiebant.

Alterum porro longe gravioris momenti illud est, quonam pacto Ioannes Apostolus supra pectus Christi in coena recubuerit, quod refert ipse in *Evang.*, XXI. Nimirum quum Iesus hunc ipsum recumbendi morem per Iudaeam iam vulgo receptum ex communi consuetudine servaret, id quod vel solae illae τοῦ ἀνακλίνεσθαι et τοῦ ἀναπίπτειν (recumbendi) voces saepius in Evangeliiis de coenis usurpatae satis ostendunt, percommodum fuit dilecto

discipulo, qui infra Christum discubuerat, caput obrepente somno in sacrum eius pectus reclinare.

Sed et illud insuper observandum hic se praebet, quum altera lectorum pars mensae esset applicita, alteram porro ita parietem versus abiisse, ut inter hunc illamque tale spatium intercederet, quale ministrantibus circa servis necesse foret. Atque hinc (ne quae sciri digniora sunt per nos omittantur) intelligas licet, quam facile potuerit Maria Magdalene in convivio Pharisaei accedere ad Dominum «et stans retro secus pedes eius, lacrymis... rigare pedes eius».

Iam lecti ipsi ternos plerumque convivae excipiebant; inter quos honoratior ille habebatur, qui locum medium occuparet; post hunc qui summum. Nec raro tamen quattuor in quoque lecto convivantes erant: id quod diserte tradidit hoc versu Flaccus (*Satyr.*, I, 4):

Saepe tribus lectis videas coenare quaternos.

Sed ad singulas mensas terni lecti plurimum aptari solebant; quo ex numero locus ipse coenae *Triclinii* appellationem desumpsit: nonnunquam verotantummodo bini, unde et *Biclinii* nomen, minus usu tritum, duxit originem.

Quum autem haec fuerit unica quondam ratio, ut plures circa mensam collocarentur lecti, posterior tamen aetas id etiam excogitavit, ut unus tantum lectus ei aptaretur; maior ille quidem minorve, prout varia esset mensae magnitudo. Is, praeterquam quod vulgo *Stibadium* vocatum est, nomen quoque *Sigmati* desumpsit, a Graeca litera Σ, quae tunc temporis hoc pacto C deformari solebat. De eo loquutus est Martialis (X, 48):

Septem Sigma capit: sex sumus, adde Lupum.

Idem lecti genus, ubi sex modo admitendis idoneum esset, praeter communes aliis nomenclaturas, *Hexaclinon* quoque Latine audiit.

Quod ad reliqua triclinarium horum lectorum attinet, a stramento, sive iunco funium instar torto, constructos eos primitus fuisse creditur. Indicare id quodammodo videtur vox ipsa *Stibadii*, quae non perperam a Graecanico στίβη deduci possit, quod *stramentum* sunt Glossae veteres interpretatae.

Postea vero e ligno communiter illi facti; denique ambitionis vis non modo e lectissimarum quarumque arborum materia saepissime confinxit, sed etiam eburneos, argenteos, aureos aliquando paravit. Cuicunque tamen iidem essent, stragula vulgo veste, sive toralibus sternebantur. Itaque a Tullio (*Tuscul.*, V, 21) de convivio, quo excepit Dionysius Damoclem, ita narratur: «Collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto». Et Horatius (*Epist.*, I, 5), amicum ad coenam invitans, ait:

*Haec ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus, ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares.*

***

Quum plures lecti mensam ambiebant, quadrata haec esse debuit, quo recta illorum latera lateribus huius commode aptarentur. At in stibadio, cuius arcuata erat figura, rotundam omnino eam adhiberi necesse fuit: unde enatum, ut saepe *Orbis* a Latinis appellata sit. Sive autem quadrata, sive rotunda foret, semper id in eius positione servabatur, ut, reliquas ipsius partes obeuntibus lectis, una ministraturis famulis libera vacaret.

Rotundae mensae vel tribus sustentabantur pedibus, vel uno; cuius postremi generis dictae *Monopodia* fuere, ac longe prae prioribus illis maiore in pretio habitae. Huc respicit Horatii sermo (*Satyr.*, I, 3):

*Modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens: modo sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri.*

Quoniam vero eiusmodi mensarum fulcra non facile ditiores, nisi et ex ebore, et in alicuius animantis conformata imaginem patiebantur; idcirco Iuvenalis (XI) inquit:

*Nil rhombus nil dama sapit: putere videntur
Unguenta atque rosae, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, et magno sublimis pardus hiatu.*

Materia quoque praestantes mensas sibi quaerebant copiosi homines. Quapropter quum pauperiores fagineis contenti essent, acernas illi, necnon eburneas parabant. Sed nec labentibus annis illud defuit, ut argenteae quoque aureaeque in medium prodirent.

Iam mensam pro coenae usu *Manteli* seu *Mantelo* (quum utroque modo efferatur) quodam nimirum gausape ad id comparato, sternere mos fuit. Hoc a *Mappa* plurimum distasse, optimum e re nata fuerit animadvertere. Scilicet haec non villosa, ut illud, quod laneum fuerit oportet; sed levis, utpote e lino, fuit, nec aliud quam tergendis manibus orique munus praestitit. Hanc praeterea quisque secum conviva ad privata publica quoque convivia plerumque gerebat; illud a convivatore ipso apponebatur. Patet hoc ex illo Martialis (XII, 29):

*Attulerat mappam nemo, dum furta timentur:
Mantile e mensa surripit Hermogenes.*

Verum mappas etiam a domino epuli fuisse interdum praebitas declarant satis verba Flacci, quae superius attulimus.

Denique religiosa et sacra apud veteres mensa habebatur.

Itaque adesse ei solebant quorundam deorum imagines, qui propterea θεοὶ ἐπιτραπέζιοι sunt appellati. Ex horum numero fuit Hercules, de quo sermo est Statio (*Silv.*, IV, 2):

*Haec inter castae genius, tutelaque mensae
Amphitryoniades.*

S. A.

¹ Cfr. fascic. sup.

PARVUM ANTIBARBARUM

Parvum antibarbarum in nostris paginis editum, iam in volumen collectum sub praelo est, atque speramus fore ut ante finem currentis mensis Iulii in vulgus prodeat. Litteris humanissimis Felicis Ramorino, quas norunt lectores nostri, auctor hanc operis rationem addidit:

Ad hunc libellum exarandum renatus nuper, opera Pii XI P. M. atque summorum civitatis et studiorum in Italia Moderatorum, latinitatis cultus me impulit, a quo disiungi profecto non potest tum in eloquio, tum in scriptione, puri sermonis voluntas. Atqui et in scholis, quae latine loquuntur, et etiam in libris publicisque documentis non solum infimae latinitatis adhiberi plerumque vocabula videmus, sed, quum nulla sit necessitas, nova ex arbitrio inventa, vel ex recentiorum linguarum radicibus efformata; ne de iis dicamus, – ut ex. gr. de pluribus adiectivis, quibus vis nominis facta vulgo est – quorum nativa significatio omnino transversa est.

Ad haec aliaque vitia praecavenda animi intendi; quum autem plura verba alia aliis magis propria ad mentis cogitatum exprimendum occurrerent, eadem adnotavi, phrasesque addidi, quae sensum magis aperirent.

Quod ad fontes attinet, non solum ex antiquis aureis scriptoribus hausi; sed, quum praesertim de rebus communis usus sermo esset, ex perennibus illis Plauti et Terentii fodinis; ex recentioribus autem, quum maxime de novis rebus esset argumentum, libris praecipue usus sum Petri Angelini, magistri quondam mei desideratissimi; Antonii Cima, cuius pariter magisterio adolescens, ac deinde amicitia sum recreatus; Thomae Vallauri et Stephani A. Morcelli, lexicisque Wabneri, Georgii et recentissimo Aloisii Luciani.

Scio equidem opus neque perfectum neque absolutum a me confectum fuisse; quodcumque sese offert, sit bonae voluntatis indicium, et specimen studii atque industriae, quae libenter magisque curis solutis libenter amplificanda relinquo.

IOSEPHUS FORNARI.

Colloquia varia eademque familiaria latine composita

I.

Adventus in Urbem.

Advenienti in Urbem multa sunt itineris viatica, et saepe saepius impedimenta, quae quidem longa peregrinatio postulat.

Viduli enim, sarcinae, sarcinulae, nec non marsupia necessaria sunt ad custodiendas res usui aptas; quod vero ad pecuniam pertinet, iam nonnullis annis, non te amplius premit argenteum aureumque: tibi sufficiunt tesserae quaedam chartaceae, quae publica auctoritate in vulgus editae, pretium sibi conferunt in immensum.

Parvulae hae paginae modo centum valent, modo et mille libellas, quas aureas dicebamus. Earum vero iusta atque publica aestimatio, vel inter extraneos, oritur admodum ab auro, quod nobis parce ac superbe permittunt vel Angli vel Americani septemtrionis. Hi enim *dollaris*, illi *sterlinis* omnia terrarum fora et commercia invadunt, vexant ac dominantur. Et omnes praesentis orbis terrarum nationes, quae liberae suique iuris esse fatentur atque inaniter exsultant, proh pudor! ex arbitrio ipsorum pendunt; apud quos est ius, est mos, est norma totius nummi agendi.

Verum ipsa haec rerum miseria nobis est cuiusdam consolationis occasio. Uno-

enim pugillo multa decies centena millia continere fas est, et nullo prorsus labore tecum longissime ferre. Sic levior peregrinarius, omnisque aeris pondere vacuus, huc illuc celerius discurrere poteris.

Utut est, ad magnam Urbis stationem est perventum! «Ut mare sollicitum stridet refluentibus undis», hominum viatorum multitudo ad exitum eodem tendit, atque inquieti simul omnes exire student, omnes anxii ad ostia currunt. Felix qui caute incedit!

Sit apud te assiduus sarcinarum baiulus, qui, cuncta tua bona cumulatim gerens, te fidus subsequatur, et etiam ab omnibus importunis facillime liberet. Tu dic tantummodo: *Veni!* et ipse, ut olim iniquae mentis asellus, ad magnum sarcinarum pondus intrepidus accedet. Tunc prae manibus tene itineris schedulam, nec alii cedito quam ianitoribus. Vae tibi, si eam amiseris, aut pro nihilo eam destruxeris! Iterum pretium itineris solvendum erit et amplius, poenae nomine. Estne iam tibi in promptu taberna diversoria, ubi morari cogitas? Sin, autem, vide quot curriculum series! Dummodo velis, te ad commodum diversorium eorum quodlibet adferet, suntque pueri, qui sarcinas tuas accipient, teque libenter atque honeste perducent.

At, at, primum fas est cum baiulo rem agere. Cave, ne stricte eum habeas! Regaliter omnino ipse pertractandus est! Alioquin te malis verbis opprimet, et publice te vexabit, et illud repetet: Hanc mihi mercedulam das? «Viveret in terris te si quis avarior uno». Evohe! baiulatores nostri et carmina recitant! Est nobis recentissimum numisma ex *nihil* compositum... Ex *nihil* tu dicis? Admodum. Ne mireris, hospes, de nomine. *Nihil* nos recentiores dicimus aes quoddam vilissimum, quod in numismatis usum adhibemus. Et quam hilari vultu popellus illud assumpsit, putridam chartam indignatus

ad minimum pretium significandum! Sunt propterea *nihil*, quae viginti centesimos valent, quae et quinquaginta, quae libellam unam, binasque. Quinque vero decemque iam iterum argentum portendunt. *Nihil* tamen haec quam callide composita, quantum ingeniose! Sed... sed cerebrum non habent... et baiulatores id optime sciunt!

Si cupis potius vectura perducere, in hac re mens est dubia. Desideras rhedam duobus equis evectam? Ecce illam! Patentes sint aut tectae, lubet? Adest et vectura recentissima et vi *benzinae*¹ acta, quae commode ac citra fidem, rapide te ad arbitrium feret. Currus hic *Automobilis* dicitur. Semel si adhibeas, vel una hora vel tempore certo, pretium differt, at absque ulla verborum contentione. Est autem monitum, quod *taxameton* audit, ac semel quum legeris, te omnibus curis liberet. Ita est, nec verbum addam.

Iam vero omnes alii alio sunt elapsi... Ut optime in Urbe diuque versentur, etiam atque etiam rogo.

I. B. FRANCESIA.

De artibus curandi tuendique corporis

II.

De somno et vigilia.

De motu et quiete diximus, cum quibus amice conspirat doctrina de somno et vigilia. Nam ille quies est et cessatio; haec vero actus et sensuum exercitatio. Somnus moderatus calorem nativum intro ad centrum vocat, concoctionem adiuvat, vires reficit, spiritus instaurat, omnesque vitales,

¹ *Benaina* miserrimus olim liquor, ad maculas tergendas potissimum adhibita, nostris diebus in immensum pretiosior effecta, ad marinas et terrenas transiectiones inservit.

animales et naturales operationes corroborat. Somnus vero immoderatus, spiritus obnubilat, crudelitatem gignit, aciem mentis hebetat, memoriam obtundit, segnitiam, stuporem et ad omnes actiones inhabilitatem inducit. Ergo « ne quid nimis », ut in communi vita, sic etiam hoc loco merito laudabitur.

Tempus somno destinatum est nocturnum; noctis enim frigiditas calorem naturalem repellit, et amica silentia lunae quietem suo ductu imperant. Ablucinantur itaque qui cum noctuis et vespertilionibus naturae ordinem dedita opera invertunt, noctu vigilant, interdum autem dormiunt quando natura et aurora spiritus ad superficiem corporis actionesque obeundas alliciunt. Hi arborem Indicam infeliciter imitantur, quae *lacca* dicitur; haec oriente sole deflorescit penitus; sole occidente, flores resumat amoenos.

In vulgus utique notum est diverbium: « Aurora Musis amica ». Isto enim tempore coactionis organa quasi feriantur, omnesque vires et spiritus in universo corpore vegetiores reperiuntur, ut ex voto studia cedant.

Latium « mane » a prisca ac sepulta voce « manum » aiunt descendere; quod idem erat ac bonum, quasi matutinum tempus bonum sit et optimum. In Hebraica lingua vox *schachar* notat auroram, cuius radicem significare « meditari, inquirere » nonnulli scripserunt, quod aurora contemplationibus rerumque sublimium investigationi apta sit. Ipsa etiam iuventus ab eadem radice vocatur *schacharuth*, ut in ista aetate non obliviscatur auroram, sed illa utatur. Saepe igitur iure Horatius:

...ante diem librum cum lumine poscit.

Qui hoc in genere sequuntur et tempus matutinum probe impendunt, nae hi recte faciunt. Illi autem, qui illico a coena lucubrationibus nocturnis indulgent, suffitus

sibi faciant, et tremula luminis crispatione oculorum aciem hebetent *seros hyberni ad luminis ignes*. Id tamen multis in more positum est: hi calorem et spiritus a digestionis organis abducunt, crudelitatem fovant et promovent, caput vaporibus replent, ingenii acumini male consulunt, et plerumque somno matutino prolixiori, nobiliores diei horas sine omni opera et fructu elabi sinunt, quando in multam lucem stertunt, ut clarum mane oculos feriat, propiorque sit meridies quam aurora, quum a nido calidiusculo tandem aliquando avelluntur, quod raro fit absque sera poenitentia.

Quando vero lucubrationes a coena damno, illud non adnuo, ac si a coena pleno ventriculo sit dormiendum; nam vix quemquam nescire arbitror, quod istiusmodi somnus, crudelitatis et catharri fons et origo statuatur, quippe qui insignem vaporum proventum ad caput ablegat, qui postea in suis nubibus densati descendunt et depluunt in subiectas partes, non sine molestia, saepe etiam cum periculo et sanitatis iactura. Expedi itaque horam unam atque alteram a coena, legitimo tempore instituto, vigilare, lento passu obambulare et postea cubitum ire. Quod si non nemo, necessitate impulsus, de nocte scriptioni aut meditationi vacare cogitur, per umbraculum viride saltem oculos muniat, ne quid detrimenti a tremula candelarum flamma aut a luce quavis alia arte comparata capiat.

Quamdiu est dormiendum? Aegre certis horis poterit definiri, propter naturarum et circumstantiarum diversitatem. In aetate consistente ad minimum sex horas somnus duret; novem autem non excedat. De infantia et senectute non loquor; nemini enim ignotum esse potest, infantibus vix sufficere noctem brumalem, quam Capricornus longis dotavit tenebris. Senes etiam propter siccitatem, quae magnum climactericum ferme comitatur, quemadmodum

umbra corpus, vigiliis infestari consueverunt, quae non nisi suavi somno, temperari et emendari queunt. His iure merito tamquam emeritis condonatur, imo suadet, ut horis matutinis quieti sese dedant, somnique rorem madentem expectent, quando circa noctis meridiem excubias egerunt, quod itaque surgentia sidera expedire non potuerunt, imperent, suadeantque cadentia sidera somnum.

De somno meridiano quid statuendum sit, saepe quaeri solet. Verbo dicam, quod res est. Anni viridiores ab illo somno sese caveant, quando quidem exhalationes excitat, quas ob breviter perfectae resolvere nequit, et sic mala cerebro minari videtur.

Quid denique de decubito? Decubitum supinum: « Ableget quisque Garamantes versus et Indos »; decumbat primum somnumque ineat latere dextro, ut digestio a calore hapatibus iuvetur, vapores a capite arceantur et chylus facilius descendat ad *απατόρεως* officinam. Postea se devolvat in latus sinistrum, brachiis et cruribus aliquantulum contractis, non divaricatis, sed coniunctis, ut musculi et nervi suavem capiant quietem.

Caput in decubitu sit parum elevatum nec pelliceis plumeisque tegumentis nimis involutum, ne liberiori transpiratione prohibita, destillationes deinde sequantur.

Et ut concludam hoc caput, meminerint lectores, quod dici assolet, tamdiu nos vivere quamdiu vigilamus, et si somnus est « gelidae mortis imago » lectulos esse veluti loculos, quibus corpora demortuorum hominum asservantur. Quis itaque sterteret ac si bibisset « pocula Lethaeos forsitan ducentia somnos », non secus ac si vivus cuperet sepeliri. Vigilandum est, non fallendum, sed impendendum nobile tempus, quod cito avolat. Tempus autem illi impendunt qui tempore aestivo cum sole surgunt; vere ineunte, exortum eius antevertunt, nec in plumis haerent, dum clarum mane oculos ferit; quique hiberno

tempore horas antelucanas meditationibus et laboribus suis impendunt. Huius diligentiae postea fructus uberrimos et dulcissimos consequuntur.

DR. HAVEMANN.

ANNALES

Angliam inter et Russiam discrimen.

De discrimine Angliam inter et Russiam, quod in superiore hac civilium eventuum recensione nostra nunciavimus, in publico Anglorum legatorum coetu legibus ferendis est iterum disceptatum: quum vero ab internis rationibus administer fidem dedisset, rationes inter fabricatores et mercatores Anglos Russosque detrimentum nullum passuras, dummodo negotiatores unice in negotiis actionem suam impenderint, et gubernii adversarii ab hostilibus ausibus suis recesserunt.

***

Genevenses Conventus.

Geneva urbis conventuum omnium centrum vocari proculdubio poterit. Horum novissimus, ad quem universarum gentium legati advenerunt, de laboris libertate fuit. Disceptatio maxima agitata est circa operariorum ordines, quos plures nollent tutelae atque inspectioni guberniorum obnoxios.

Interim et Nationum societas sessionem suam habuit, in qua vero nullum alicuius momenti argumentum est pertractatum.

***

In Graecia.

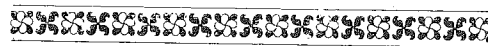
In Graecia nova rei publicae constitutio edicta est, cuius cardines praedicantur civilis novi regiminis confirmatio, pax ac tranquillitas ordinis. Utinam!

**

Sinense civile bellum.

« Nationalistarum » quae vulgo dicitur pars ita victrix videbatur, ut nunciatum fuerit ipsam Pekinum urbem ei nunc favere, atque brevi futurum ut concordiae pactiones constituerentur. Revera nihil de iis; ut fumus dilapsae, bellumque civile cum atrocitate sua perdurat: Cian-Tso-Lin, supremus septemtrionalium copiarum dux, sese dictatorem renuntiavit.

POPULICOLA.

ROMA SACRA

SS. D. N. Pii PP. XI allocutio habita in S. Concistorio d. XX mens. Iunii MCMXXVII.

Die xx mens. Iunii habitum est in aedibus Vaticanis Sacrum Consistorium, in quo novi Purpurati Patres renunciati sunt IOSEPHUS ERNESTUS VAN ROEY, Archiepiscopus Mecliniensis, et AUGUSTUS HLOND, Archiepiscopus Gnesnensis et Posnaniensis.

Priusquam vero Pontifex ad eorum electionem deveniret, allocutionem summo Catholicae Ecclesiae Senatui habuit, in qua, postquam apostolici sui ministerii solacium exposuit, quod paterno animo contigerat ex habita tertii pleni saeculi a condito Conlegio Urbano Christiano nomini propagando commemoratione, moeroris maiores causas enucleavit.

Atque primum ex Sinis. « Per interminatos Sinarum tractus, intestino exagitatos laceratosque bello, ubique et trepidatio et vastitas et luctus; in missionales nostros, in religiosas sorores, in utrorumque stationes, in domos orbis pueris puellisque tutandis barbaramente saevitum; nec vero incendia nec caedes defuere. Quae quidem omnia, opinamur, Sinensis populus, suapte natura gene-

rosus, et publicae tranquillitatis amator, non admitteret nec toleraret, nisi civilis discordiae socialisque eversionis semina invecta aliunde essent. Neque enim Sinenses ignorant, se in oculis Nostris ferri; quodsi in eo multum gloriati laetatique sunt, quod ipsis dedimus, atque ad Apostolorum sepulcra Nosmet consecravimus, sex indigenas episcopos, at aestimationis et caritatis, qua vetustissimam nationem illam prosequimur, significationes longe graviores, quotiescumque per occasionem licuerit, daturi equidem sumus. Atque utinam ad eorum res componendas aliquid aliud conferre possemus quam preces, quas Deo et adhibemus et adhibitori sumus. Publico interea ornatos volumus praeconio et missionales et fideles, qui, in tanta rerum perturbatione qua Sinae conflictantur, in officio suo animose et fortiter persistere ».

Ad aliam praeterea gentem, quae pro christiani nominis libertate paene universa cruentatur, cogitatione sua latum se dixit Pontifex: « Quod iam pridem Mexicanus episcopatus, clerus populisque facit divino Ecclesiae Conditori martyrium, - inquit - non tam illustre dixeris quam inter illustriores annalium nostrorum fastos, ad immortalem rei memoriam, referendum; extorribus autem relegatisve episcopis, quibus nihil esset antiquius quam gregi adesse cuiusque suo, gregem consolari, pro grege mori, iterum iterumque paternam gratulationem caritatemque Nostram, in hoc amplissimo consensu vestro, significamus. Avulsi quidem sint de honoris sui sedibus; at nemo avellere eos poterit de complexu Nostro, nemo prohibebit quominus eos sequatur atque adeo comitetur desiderium fletusque populi sui. - Quamquam non eorum populares tantummodo, sed etiam omnes excultae christianaeque gentes admiratione eos et comploratione prosequuntur: quo in genere imprimis digni, qui a Nobis commemorantur, sunt Foederatarum Americae Civitatum episcopi, qui Mexicanae Ecclesiae illustrare causam et afflictorum conlegarum inopiae succurrere non cessant ».

Barbara haec « doctrinarum contagioni illarum debetur, quae palam occulteque ad societatem hominum rei publicae ordinationem evertendam, nulla fere gubernatorum providentia, disseminantur et tamquam mortiferum virus in venas ipsas Civitatis permanent; preces omnibus effundendae apud Deum sunt pro populis misere laborantibus; « quibus utinam concordiae religiosaeque libertatis dies tandem aliquando illucescat ».

Deinde ad Gallicum gregem Pastor amantissimus est conversus: hinc aliae solacii ac doloris causae. « Praclarum quidem solacium - dixit - Nobis afferunt e Gallia filii seu singulatim seu gregatim, maxime iuvenes, qui aut per se ipsimet aut per Antistites suos non cessant cum se iudicio iussisque Nostris subicere, tum gratias Nobis agere: quibus placet denuo Nostram approbationem gratumque testari voluntatem. Aegritudine vero illud Nos afficit non mediocri, quod, ut verbis utamur Apostoli, *sunt...* - quamquam non ita *multi - etiam inobedientes, vaniloqui et seductores... docentes quae non oportet* ¹ ...quos, sicut idem Apostolus, *oportet retargui*.² Namque de eorum sententia agendique ratione si quidem sileamus, idem vere sit atque pernicioso errori servire - quemadmodum ab ipsis Galliae episcopis declaratum est, - eos item in contumacia confirmare eorundemque vaniloquia, seductiones et falsas doctrinas fovere: neque enim solida animorum pax ac tranquillitas nisi in veritate et in ordine, caritate quidem duce atque effectrice, consistit. Quod autem semel iterumque declaravimus, id ipsum hodierno die confirmamus: quicumque vere resipuerint in animumque sincere induxerint nimis iam diuturnum pessimi exempli resarcire flagitium, quod in Ecclesiam universam, in Gallicam potissimum, admisere, paterna eos cum benignitate et caritate excipere et complecti paratissimi sumus. Atque fore, Dei misericordiā, quam suppliciter coti-

die imploramus, ut brevi omnes se ad se revocent et ad communem Patrem redire velint, vehementer speramus ac confidimus. Etenim supra quam credibile est dolemus atque angimur, quotiescumque subit cogitatio animum, fieri aliquando posse, ut vel ad unum e dilectis iis filiis, qui ab officio desciverunt, illud accommodare cogamur, quod prima Ecclesiae aetate - neque enim Sanctae huic Matri defuit unquam ab filiis lugendi causa - Ioannes, Apostolus ille caritatis, dicere coactus est: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis*.³

« Maxime vero eorum casum maeremus, si qui sunt - quod pro certo affirmatur, quamquam Nobis vix credibile ad hunc diem visum est, - qui, caeci quum sint, caecis se praebent duces: quorum in mentem satius erit verba illa Domini redigere quae omnino obliti videntur: *Vae vobis, duces caeci* ⁴... Numquid potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? ⁵ In foveam scilicet erroris et discordiae, quia resistunt ordinationi Dei, qui in cathedra unitatis doctrinam posuit veritatis, ut praeclare docet Augustinus.⁶ Quorum quidem caecitas, ducum, scilicet, et pedissequorum, inde iam manifesto apparet, quod contra ipsum christifidelium omnium Patrem et Magistrum reapse se extollunt, quamquam verbis se eius agnoscere ac vereri auctoritatem profitentur. Aiunt enim, Nos, in causa quae agitur, vel rerum ignaros esse vel falsa edoctos vel a Nostris ministris, quorum fidelitatem nolumus hic peculiari sine laude praetermittere, per obscuras machinationes et per commenticia scripta deceptos, vel partium studiis, ad imperii cuiusdam restitutionem, servire, vel alicuius nationis amore abripi vel, auctoritatis Nostrae

¹ Io., II, 19.

² MATTH., XXIII, 16.

³ LUC., VI, 39.

⁴ Ep. CV, c. v, 16 - P. L., XXXIII, 403.

⁵ Tit., I, 10-11.

⁶ Ibid.

fines praetergressos, aliena patriae caritati iubere: quae quidem omnia, in Nos perquam iniuriosa, non tam declarationibus Nostri, iteratis et expressis, atque ipsi veritati evidentissime repugnant, quam redolere amentiam videntur. Interea indociles istos filios monere cum Apostolo non dubitamus: *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis iudicer aut ab humano die; sed neque meipsum iudico... qui autem iudicat me, Dominus est.*¹

« Placet ingratum sollemnibus concludere iisdemque gravissimis verbis, quibus Ambrosius Noster itemque Cyprianus Episcopus et Martyr Ecclesiae unitatem inlustrant, non eam solum quae ad fidei pertinet dogmata, sed eam etiam quae in auctoritate et obedientia continetur. »

Quae quidem verba quum retulisset et in laudem Galliae Episcoporum convertisset, conclusit breve intexens elogium Venerabilis Alani de Solminihac, Episcopi Cadurcensis, de cuius heroicis virtutibus sollemne decreto hesternae die promulgaverat, non sine providentis Dei consilio factum arbitratus, ut nobilissima eius causa, quae tamdiu iacuerat, hisce ipsis diebus, tam bono cum exitu, instauraretur, et in luce catholici orbis praeclarum huius e Gallia Episcopi exemplum splenderet.

*****

VARIA

Noctua.

Contentio olim fuit de imperio aves inter et quadrupedes; quae quum nullo pacto componi posset, eam armis dirimere constituerunt. Quare quum frequentes convenissent atque hinc aves in frondosis arboribus aciem instruxissent, inde vero quadrupedes in amoena planitie signum pugnae committendae exspectarent, noctua timens ne proelio vinceretur, a suis perfuga ad castra hostium transiit, rata se ibi

¹ I Cor., IV, 3.

non modo incolumen fore, sed ad aliquam insignem dignitatem evectum iri. Sed quid inde factum? Quum aves, aquila duce, omnium volucrum ferocissima, victoriam retulissent, perduellem noctuam cepisse traduntur, eamque hac poena mulctasse, ne unquam interdiu volitaret.

***

Pro iudicibus mensarum elegantibus.

ESCARUM ORDO:

*Puls ex casei cremore.
Scomber in butyro ad pistrinum coctus.
Columbi in craticula assi cum solanulis tuberosis recentibus.
Acidula cerasa atque pistacia gelida.
Crustula varia.*

***

locosa.

Tuccius magistro:

- Eccur nigri Libyes tam perlucidi sunt?
- Quia oleo corpus late perungunt.
- Neque timor est ut maximis illis aestivis caloribus suis frigi possint?

Magister Tuccio, postquam de animalibus mammatis diu est loquutus:

- Eia igitur, Tucci: cui familiae canis attribuitur?
- Familiae profecto, quae eum emit.

***

Aenigmata.

I.

Undis dilutus sum gnarus tollere sordes;
Rho mihi subnectas: irritum molle palatum.

II.

Cauda caputque petra; est inter pronomina
[pectus?

A toto – heu miseri! – vitiantur saepe puelli.
Aenigmata in superiore fasciculo proposita his respondent: 1) *Iris*; *Irus* – 2) *Sol-idus*.

STANISLAUS FUGIENS

[1

DRAMA HENRICI NOZZII, S. I.

ARGUMENTUM.

Stanislaus Kostka, nobilis adolescens Polonus, quum ad annum decimum tertium aetatis suae vitam in paternis aedibus innocentissimam duxisset, missus fuit studiorum causa Viennam Austriae una cum Paulo fratre natu maiore. Degit primum in ephebeo, quod ibi Societas Iesu regebat; sed eo mox disturbato, ut Paulo obsequeretur vel invitatus concessit habitatum in aedes lutherani hospitii. Quam vivendi rationem inierat domi in Polonia, et maioribus excoluerat virtutibus sub disciplina Patrum S. I. in Viennensi collegio, sancte persequabatur. Eam ob causam Pauli iram et odium contra se excivit, qui quum liberioris esset ingenii ad sua studia illum contendebat pertrahere, blandis invitationibus et dolosis consiliis primum, deinde vero minis, conviciis, verberibus, indignis usquequaque modis. Quae dum sanctus adolescens constanti perfert animo, nec tamen ab officio ne transversum quidem unguem se abduci patitur, in gravem incidit morbum et in praesens devenit vitae discrimen. Sed beatissima Virgo Maria, quam Stanislaus uti filius dulcissimam matrem colebat studiose, illi se videndam praebuit cum puerulo Iesu, eumque a morbo recreatum nominatim monuit ut Societati Iesu nomen dare ne cunctaretur. Quod ille dum exsequi studet, nec patrem aut fratrem sibi faciles fore speraret, consilium coepit fugiendi et Romam usque contendendi. Facilem fugae praetextum dabat ipsa germani asperitas. Ergo viatoriis sibi vestibus comparatis clam aufugit, et peregrini habitu Vienna Dilingam primum, deinde Romam devenit, et a S. Francisco Borgia, qui tunc temporis Societatem universam moderabatur, inter tiro-

nes adlectus est ad S. Andreae in colle Quirinali. Fugam generosi adolescentis caelestia signa cohonestarunt: inter quae ea commemorantur: Quum Paullus, qui ex litteris, quas ad hanc rem Stanislaus reliquerat, fugam tandem cognoverat, concitato cursu fugientem insequeretur, prope praetergressus fratrem non agnovit; mox id quod erat suspicatus, quum currum reflexisset, equi repente consternati conciderunt nec, quamvis auriga ferox instaret, ultra progredi potuerunt. Stanislaus vero flumen, quod iter interceptabat, sicco vestigio traiecit; et in aedem lutheranorum, quam ipse catholicam putarat, ingressus, vehementerque id dolens, ab angelis ipsis meruit eucharisticam dapem accipere. Porro sanctus adolescens, decem vix mensibus in Societatis Iesu tirocinio inter omnes religiosae perfectionis exercitationes traductis, beatissimo fine e vita migravit an. MDLXVIII, ipso die festo Mariae sanctae sideribus receptae, ab ea, uti suppliciter exoraverat, ad caelum evocatus. Illustris beati Stanislai fuga argumentum est huius dramatis, quod coram R. P. Ioanne Roothaano, summo Soc. Iesu Magistro, egerunt quinque e discipulis ipsius P. Nozzii, feriis autumnalibus an. MDCCCXLIV, dum rusticarentur in suburbano prope Cryptam Ferratam; nobis autem placuit in nostris paginis edere.

DRAMATIS PERSONAE:

PAULLUS, STANISLAUS, germani fratres,
BILINSKIUS, educator,
FULCIUS, cubicularius,
NAEVOLUS, servus.

Scena, sive locus in quo peragitur drama, est aula maxima in aedibus Viennensibus Pauli et Stanislai.

PROLOGUS.

Nolo aliquem vestrum capiat admiratio,
 Latinam quod acturi nos simus fabulam.
 Id olim in usu nostris maioribus fuit.
 Hunc ergo morem, ne segnitia intercidat,
 Adservare volumus nostra diligentia;
 Isque adeo vobis placere poterit maxime,
 Quod quamquam vetus sit, novus nunc red-
 [datur tamen.

Iam si vos vultis ut argumentum prae loquar,
 Scitote, *Stanislaum fugientem* novos
 Poëtas huic fecisse nomen fabulae.
 Haec illi, ut venirem ad vos ornatu prologi,
 Dixerunt mihi: norunt soli iidem cetera;
 Ab ipsis exspectate: nam saepe in angulos
 Illos coire remotis adspexi arbitris,
 Operam in scribendo mutuantes invicem.
 Favete boni; nam quamvis nihil ipsi arrogant,
 Nec blandiantur in hoc opere quidquam sibi,
 Tamen artis imperitis atque expertibus
 Vos aequum est facilitate ac benevolentia
 Augere, ut posthac plus audeant, industriam.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

FULCIUS, PAULUS.

FULCIUS.

Si licet servo benevolo animum heri exquirere,
 Videris nescio quid, Paulle, subtristis mihi
 Hos iam complusculos dies praeter modum:
 Ecquid curarum tandem in sinu coquis tuo?
 Cur me tui participem consilii non facis?
 Eloquere, ut quod ego nescio tecum sciam.

PAULLUS.

Omitte me.

FULCIUS.

Licet id me scire? Nam antidi hac
 (Id quod gratum fuisse advorsum te habeo
 gratiam)
 Me fidum habuisti comitem consiliis tuis.

PAULLUS.

Odiosus es.

FULCIUS.

At quaeso ne retice obsecro:
 Profecto quae te cruciat aegritudinem
 Si cum aliis communices, persenties minus.
 An te fratris valetudo macerat tui,
 Qui gravi e morbo evasit nuper? Is tamen
 Meliusculus est, et vires recipit in dies.

PAULLUS.

Quem tu mihi fratrem narras? Ille ipse facit
 Ut sic tristis agam: pudet certe memet mei,
 Illius pudet, atque pudet nostri nominis,
 Cum me pro fratre caudicem habere cogito.
 Absumptum morbo vellem.

FULCIUS.

Heus meliora adprecor:
 Nec tu velis odisse tantum, amore te
 Qui revereri et observare videtur maximo.

PAULLUS.

Hoc est maiorem natu fratrem scilicet
 Revereri et observare, ut vere condecet,
 Eius si studiis adverseris sedulo,
 Nec ullis unquam pareas voluntatibus.

FULCIUS.

Crede mihi, facilem et morigerum sese tibi
 In posterum dabit mage.

PAULLUS.

Fulci, non pote est.
 Nimium inter nos ac pernimum valde interest,
 Nec de recta vivendi ratione hilum inter nos
 [convenit.

FULCIUS.

Fortasse sic est. Homini ergo huic stulto placet
 Auscultare? Tu eum sectare vitae modum
 Qui magis lubet; atque item ut ille (quando
 sic homo est)
 Sectetur sine quem magis libuerit libere.

PAULLUS.

Sinam illum?

(Ad proximum numerum).

Dr. IOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

ROMAE. TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.